

ΔΙΑΒΑΖΩ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Αντόν
Τσέχωφ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΔΙΟΕΡΓΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΗ ΒΙΕΝΝΗ

ΑΡΙΘ. 169 • 3.6.87 • ΔΡΧ. 250

Τα παραδοσιακά δημιουργήματα και η κοινωνική τους αξία

ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ,
ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΔΟΥΒΑ: Τα κρητικά
αγγεία του 19ου και 20ου αιώνα,
Μορφολογική, κατασκευαστική με-
λέτη. Αθήνα, Έκδοση Μουσείου
Κρητικής Εθνολογίας, 1986, τ. 3.
Σελ. 144.

«Η φύση στένεψε τον απλό άνθρωπο να βρει το θεμελιακό, το απαραίτητο στη φυσική και πνευματική του ζωή», διαπίστωνε ο Δ. Πικιώνης στη δημιουργική αρχιτεκτονική του πορεία. Προς αναζήτηση του θεμελιακού και απαραίτητου στις παραδοσιακές μορφές παραγωγής, το Κέντρο Ερευνών του Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας στα πλαίσια του Προγράμματος Καινοτομίας (Pilote) που κατάρτισε, ανέλαβε μίαν ευρύτατη έρευνα με σκοπό τη μεταφορά μοντέλων και τεχνολογίας από την παραδοσιακή κρητική χειροτεχνία στη σύγχρονη βιομηχανία, βιοτεχνία και οικοτεχνία.

Το πρόγραμμα, το οποίο χρηματοδότησαν το Υπουργείο Πολιτισμού και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, επικεντρώθηκε σε πέντε τομείς της κρητικής παραδοσιακής χειροτεχνίας, επειδή η Κρήτη κρίθηκε ενδιαφέρων ενιαίος χώρος της Μεσογείου, και τα ερευνητικά του αποτελέσματα καταγράφηκαν στα εξής πέντε βιβλία: Τα κρητικά καλάθια, Τα κρητικά αγγεία, Τα κρητικά υφαντά του τελάρου, Τα κρητικά έπιπλα και Τα μεταλλικά σφυρήλατα εξαρτήματα στην αρχιτεκτονική του κρητικού σπιτιού. Προσθέτουμε έναν επιπλέον τίτλο που συνοψίζει την έρευνα των επιμέρους θεμάτων από διαφορετική οπτική γωνία με την παρουσίαση μιας πλήρους εικόνας της υφιστάμενης κατάστασης κάθε κλάδου σε ό,τι αφορά την παραγωγή, τη διάθεση των προϊόντων και τις τάσεις του αγοραστικού κοινού. Πρόκειται για τον τόμο: Η κρητική χειροτεχνία, Κοινωνική και οικονομική ανάλυση.

Αν και οι απώτεροι στόχοι του προγράμματος αποσκοπούν στη δημιουργία εξαγωγικών επιχειρή-

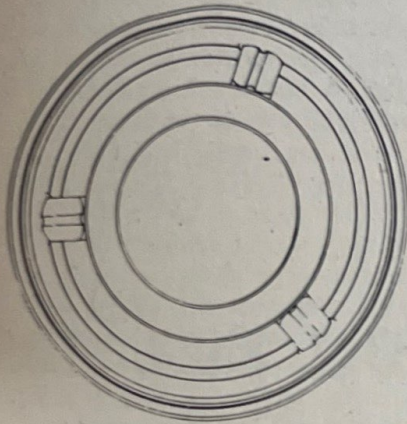
σεων κατά τα πρότυπα Σκανδιναβικών και Ισπανικών παρόμοιων, που η λειτουργικότητα και η αισθητική των παραγομένων αντικειμένων τους έχει δοκιμαστεί επί εκατονταετίες από την παραδοσιακή παραγωγή και που αποτελούν εναλλακτική λύση στην ψυχολογική συμφόρηση του καταναλωτικού κοινού από το βιομηχανοποιημένο προϊόν, ωστόσο η ειδικότητα – εθνολόγος – του συντονιστή του Προγράμματος, Χριστόφορου Βαλλιάνου, εγγυάται στο ευρύ αναγνωστικό κοινό ότι οι παρουσιαζόμενες εργασίες του Μουσείου Κρητικής Εθνολογίας δεν απευθύνονται σ' έναν περιορισμένο κύκλο ειδικών σχεδιαστών των επιχειρήσεων, αλλά σε όποιον σκύβει με αγάπη και αναζητά την πολιτισμική κληρονομιά του λαού μας: του κάθε λαού, πιστεύοντας ότι σ' αυτή θ' ανακαλύψει το απόσταγμα των αισθητικών πειρατισμών αιώνων, για την εξισορρόπηση και την αρμονία της φύσης και της ανθρώπινης δημιουργίας.

Το θεμελιακό, λοιπόν, και το απαραίτητο στην προκειμένη περι-

πτωση στη φυσική ζωή είναι η ανάγκη αποθήκευσης των παραγομένων γεωργικών προϊόντων με τις πιο πρόσφορες πρώτες ύλες του περιβάλλοντος χώρου – την άργιλο – ενώ στην πνευματική ζωή εκδηλώνεται με την ανάγκη ικανοποίησης της παραδοσιακής αισθητικής που διαμορφώνεται σε αντιστοιχία προς τη φύση, και γι' αυτό δεν διακόπτεται ή μεταστρέφεται απότομα, εφόσον δεν αντανακλώνται τέτοιες βίαιες αλλαγές στη φύση. Τόσο στο φυσικό όσο και στο πνευματικό επίπεδο, ενδεικτικά στοιχεία των ίδιων προαιώνιων αναγκών είναι οι διαπιστώσεις ότι όχι μόνο

μεσαιωνικά αγγεία που εντοπίστηκαν σε ανασκαφές στην επαρχία Πυργιωτίσσης και που έχουν διαφορά ηλικίας προς τα σύγχρονα περίπου 600 χρόνια, αλλά και άλλα όπως το θραψιανιώτικο παγούρι, που κατασκευάζονται από τη μινωϊκή περίοδο (επί 3.500 χρόνια) ή η λεκάνη, το φλασσί, η στάμνα από τη γεωμετρική (επί 2700 χρόνια) δεν διαταράσσουν τη μορφολογία τους και τη χρηστική τους λειτουργία, εφόσον δεν παρατηρούμε αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον. Θα

εξαιρέσουμε φυσικά τις τελευταίες δεκαετίες, με τη βίαιη εισβολή του βιομηχανικού προϊόντος και την παραμόρφωση του αισθητικού κριτηρίου του καταναλωτικού ατόμου, αποτέλεσμα διαταραχής φυσικού περιβάλλοντος και τεχνητών ή νέων πραγματικών αναγκών του ανθρώπου. Σ' αυτή τη διαπίστωση στηρίζουμε την άποψη ότι η γνώση της παραδοσιακής χειροτεχνίας δεν πρέπει ν' αποτελεί εκδήλωση ελιτισμού μιας περιορισμένης κοινωνικής ομάδας που αναζητά διεξόδους πνευματικής φυγής από το μονολιθικό τεχνοκρατικό πλαίσιο ζωής με τη ρομαντική τάση «επιστροφή στις ρίζες», αλλά αντίθετα συνειδητή επιλογή του κάθε ατόμου που αναζητά στη μελέτη του πολιτισμικού παρελθόντος τις μελλοντικές βάσεις για τη δημιουργία τέτοιων κοινωνικών, πνευματικών και πολιτιστικών εκφάνσεων, ώστε να αποκατασταθεί η επαφή του ανθρώπου με τον άνθρωπο σ' ένα επίπεδο λειτουργικών κοινωνικών σχέσεων.

Η συσχέτιση των οργανωμένων μεταναστευτικών ομάδων των αγγειοπλαστών στο χώρο της Κρήτης προς τις συντεχνίες του Μεσαίωνα της Δυτικής Ευρώπης - οι διαφοροποιήσεις κάποιων εργασιακών και κοινωνικών σχέσεων δεν αναί-

ρούν τη διαπίστωση - επιβεβαιώνει το χαρακτηριστικό των οργανικών ομαδοποιήσεων, που διαμορφώθηκαν από μια μακραίωνη πορεία στηριγμένη στην παράδοση, χωρίς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αλλοτριωτικών φαινομένων της εργασίας. Τούτο επιτεύχθηκε με τη συνολική οργάνωση της εργασίας και τον τρόπο καταμερισμού του παραγωγικού έργου των βεντεμάρηδων, δηλαδή των ομάδων των αγγειοπλαστών που μετακινούνταν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες αποθήκευσης των γεωργικών προϊόντων και τις καθημερινές οικιακές λειτουργίες του κρητικού πληθυσμού. Η ισορροπία λοιπόν των σχέσεων παραγωγής προς τις παραγωγικές δυνάμεις δημιούργησε ένα κοινωνικό εργασιακό μόρφωμα, τις βεντέμες, (Ενετικά *Vendemia* σημαίνει συγκομιδή και έχει για τους αγγειοπλάστες την έννοια της συγκομιδής χρήματος από την πώληση των αγγείων ή την αναζήτηση περιοχών με πλούσια βεντέμα, πλούσια παραγωγή ελαίου, που εγγυάται την κατανάλωση των αναγκαίων κεραμικών προϊόντων), μόρφωμα που μπορεί να λειτουργήσει μόνο στο επίπεδο της αμοιβαίας βοήθειας των εργαζομένων της ομάδας, ενώ οι ανταγωνι-

τέταιο ώστε να δίνει στα κείμενά της και μετά στους αναγνώστες, την εύθυμη πλευρά ακόμη και των πιο δυσάρεστων γεγονότων. Πέρα όμως απ' τη σατιρική διάθεση που επικεντρώνεται σ' όλα τα διηγήματα σαν ένα είδος προβολέα, το βιβλίο καταγγέλλει έμμεσα πλην σαφώς, όλα τα στραβά που υπάρχουν σήμερα στον υγειονομικό μας χώρο, την ταιλαιπωρία, κυριολεκτικά, ανθρώπων που στην πλειοψηφία τους δεν έχουν τίποτα το σοβαρό. Η πρωτοτυπία των θεμάτων κάνει το βιβλίο ακόμη πιο ενδιαφέρον, αν και υπάρχει πάντα το «Πολλαπλά κατάγματα» του Γ. Ιωάννου, που διακωμωδεί το νοσοκομειακό σύστημα της χώρας μας.

«Στη θύελλα του εμφυλίου». Συλλογή διηγημάτων. Αθήνα, 1986, Εκδόσεις «Σύγχρονη εποχή». Σελ. 218.

Ένα απάνθισμα του αντιστασιακού διηγήματος είναι ο τόμος ετούτος, όπου γνωστά ονόματα που κατανάλωσαν τη ζωή τους σε γραπτά γύρω απ' την Αντίσταση και τον εμφύλιο, συμπλέουν, έχοντας υπερνικήσει τόσο το χρόνο όσο και το χώρο, μένοντας πάντα επίκαιροι. Μέσα απ' αυτά τα διηγήματα, διαφαίνεται ολοκάθαρα πως τον γερμανό κατακτητή διαδέχτηκαν άγγλοι και αμερικανοί, που με το πρόσχημα της φιλίας, έστησαν στον τοίχο αγωνιστές του Δ.Σ.Ε., που μάχονταν για δημοκρατία και ανεξαρτησία. Η ιστορικότητα του έργου, τού δίνει περισσότερη έμφαση για διάβασμα, έτσι ώστε να μην λησμονιούνται οι ηρωικές πράξεις των αριστερών

στικές εκδηλώσεις μέσα στους κόλπους της, όπως παρουσιάζονται στις σύγχρονες παραγωγικές σχέσεις, μόνο τη διάλυση μπορούν να επιφέρουν.

Ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο είναι τα τοπωνύμια να σηματοδοτούν την παραγωγική δραστηριότητα των ανθρώπων. Έτσι στα τρία από τα τέσσερα αγγειοπλαστικά κέντρα αποδίδονται ερμηνείες των ονομασιών τους σχετικές προς την αγγειοπλαστική παραγωγή: το Θραψανό από τα «θράψανα», τα όστρακα των σπασμένων αγγείων που αφθονούν γύρω από τα καμίνια, οι Μαργαρίτες, από τα «μάγαρα», τα άθλια κατασκευάσματα από πηλό, τα Νοχειά από τα «δοχειά», τα μικρά αγγεία. Θα προσθέσουμε και το Κεντρί, που πήρε ωστόσο την ονομασία του από την κεντρική θέση του οικισμού στην

πεδιάδα της Ιεράπετρας.

Το πλούσιο φωτογραφικό υλικό και τα προσεγμένα σχέδια, προϊόν συνεργασίας ειδικευμένων ερευνητών, καθώς και η διάταξη των περιεχομένων (Η κοινωνία και ο πολιτισμός της Κρήτης, Οι αγγειοπλαστές, Τα αγγειοπλαστικά κέντρα, Η μορφολογική ταξινόμηση των αγγείων, Η ταξινόμηση κατά χρήση, Τα υλικά, Οι κατασκευαστικές τεχνικές των μεγάλων αγγείων, Το ψήσιμο των αγγείων και οι μετρήσεις τους) μαρτυρούν μια προσεγμένη εργασία που επικεντρώνεται στον τεχνικό τομέα του θέματος. Εμείς θα προσθέσουμε την αξία του παράγοντα άνθρωπος-δημιουργός, γιατί πιστεύουμε ότι το παραδοσιακό έργο έχει έντονα τα σημάδια της ανθρώπινης παρουσίας. Σ' αυτό παλεύουν δύο αντίρροπες δυνάμεις, το μεράκι και ο

ιδρώτας. Η ελευθερία και η ανάγκη. Αν και αποτελεί εμπόρευμα, εντάσσεται στην κοινωνία με τη συγκεκριμένη ανάπτυξη των μέσων παραγωγής και την οικονομική και κοινωνική οργάνωση, διατηρεί ωστόσο ακέραια την αξία του, γιατί η έννοια της αξίας είναι μια ιστορική και κοινωνική έννοια, που δεν εκφράζει κάτι το απόλυτο και αμετάβλητο, αλλά διαμορφώνεται σε συνάρτηση προς το χώρο και το χρόνο. Τα αγγειοπλαστικά δημιουργήματα και γενικά τα παραδοσιακά δημιουργήματα μέσα στην απλότητά τους έχουν καλλιτεχνική αξία, γιατί η κοινότητα στην οποία λειτουργούν τα θεωρεί αισθητικά άρτια και αποδεκτά. Γι' αυτό αξίζει να τα γνωρίσουμε.

ΕΛΕΝΗ ΣΠΑΘΑΡΗ-
ΜΠΕΓΛΙΤΗ.